

УДК 338.43:631.173:631.1:355.02

ORGANIZATION OF MACHINERY AND TRACTOR PARKS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN FRONTLINE AND DEOCCUPIED TERRITORIES

ОРГАНІЗАЦІЯ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ ПАРКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИФРОНТОВИХ І ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Petrov V.M. / Петров В.М.

с.е.с., as.prof. / к.е.н., доц.

ORCID: 0000-0002-1693-2545

State Biotechnological University,

Kharkiv, Alchevskikh St., 44, 61002

Анотація. Досліджено проблеми технічного забезпечення агротехнологій у сільськогосподарських підприємствах на прифронтових і деокупованих територіях України у період широкомасштабної військової агресії РФ. Зазначено на особливостях сільського господарства як сфери матеріального виробництва та, відповідно, специфіки формування машинно-тракторних парків суб'єктів господарювання. Обґрунтовано заходи щодо розв'язання проблеми на різних рівнях управління галуззю – загально національному, регіональному, окремого підприємства. В умовах нестачі засобів механізації виробничих процесів зазначено на доцільності застосування перевірених передовою вітчизняною та іноземною практикою альтернативних форм використання сільськогосподарських машин і знарядь, таких як машинно-технологічні станції, обслуговуючі кооперативи, машинні кільця, залучення приватних власників тощо.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, підприємство, техніка, прифронтові і деокуповані території, технологія, використання машин.

Вступ.

Процес сільськогосподарського виробництва передбачає наявність і взаємодію таких його елементів, як земельні ресурси (перш за все рілля), робоча сила, основний і оборотний капітал. Кількісне співвідношення між основними і оборотними засобами, їх пропорційність визначають органічний стан засобів виробництва у кожному конкретному сільськогосподарському підприємстві. Збільшення питомої ваги основних засобів характеризує технічний прогрес, підвищення рівня механізації і автоматизації виробничих процесів, поступальне якісне удосконалення продуктивних сил.

Відсутність чітко визначеної аграрної політики в Україні за доби державної незалежності, недостатня обґрунтованість напрямів і методів здійснення реформаторських заходів в АПК обумовили системну кризу вітчизняного сільського господарства. Стан матеріально-технічної бази суб'єктів

господарювання в останні десятиліття є критичним і набув ознак системності. За показниками фондозабезпеченості сільськогосподарських угідь і фондоозброєності праці галузь значно поступається не тільки високо розвиненим країнам Західної Європи і Північної Америки, а й країнам колишнього радянського союзу [1, 2]. У загальному спаді ефективності сільського господарства на фактор механізації припадає 40-50 % [3, 4].

Особливої гостроти набула проблема забезпечення сільськогосподарських підприємств засобами механізації технологічних процесів та ефективності їх використання після вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 р. у регіонах, які згодом були звільнені від окупації та які ще й досі перебувають у стані прифронтових. Сьогодні цю проблему необхідно розв'язувати комплексно, з урахуванням усієї сукупності управлінських, техніко-технологічних, організаційно-економічних, фінансових, екологічних і соціальних складових. Необхідно ретельно досліджувати природу виникнення та особливості прояву цих кризових явищ безпосередньо у кожному конкретному господарстві, що дасть змогу опрацьовувати ефективні заходи щодо виведення їх виробничої діяльності на прогнозований рівень розвитку.

Основний текст. Головною проблемою сільських товаровиробників на прифронтових і деокупованих територіях є фізична руйнація їх матеріально-технічною бази, зменшення кількості силових і робочих сільськогосподарських машин, автомобільної техніки та іншого технологічного і допоміжного обладнання внаслідок повного знищення, пошкодження або безповоротного вивезення за межі господарств. За розрахунками науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, прямі економічні втрати внаслідок широкомасштабної збройної агресії рф та тимчасової окупації окремих регіонів України станом на початок 2025 р. склали 11,2 млрд дол. США, включаючи, зокрема, втрати від знищення та пошкодження сільськогосподарської техніки на суму 6,5 млрд дол. США (58,0 %). У розрізі видів засобів механізації найбільші втрати припадають на трактори – близько 30,0 тис. одиниць, комбайни – 2,5, сівалки – 11,0, плуги – 8,7 тис. одиниць [5, 6]. Сьогодні ще важко оцінити усі

обсяги цих втрат у натуральному і вартісному виразі бо активні бойові дії ще тривають, але зрозуміло одне – у багатьох випадках рівень руйнації є критичним.

Специфіка технологічних процесів у сільському господарстві обумовлюється великою залежністю від часових параметрів їх виконання. На відміну від переважної більшості інших галузей матеріального виробництва, їх проведення не можна відкласти на інші терміни.

Саме тому проблема технічного забезпечення агротехнологій є визначальною в організації виробничого процесу як такого.

Аналіз щоденних інформаційних зведень з прифронтових і деокупованих територій дає всі підстави констатувати, що на них практично не залишилося сільськогосподарських підприємств, які б у тій чи іншій мірі не понесли матеріальних втрат внаслідок бойових дій. Тобто повністю забезпечити виконання замкненого технологічного циклу в оптимальні агротехнічні терміни за рахунок власних засобів механізації тут сьогодні не спроможне жодне господарство. У такій ситуації виникає гостра необхідність в обґрунтуванні та організації різних форм спільного (перехресного) використання технічних засобів, що дасть можливість у сучасних умовах забезпечити хоча б на достатньому рівні виробництво сільськогосподарської продукції. Здійснення подібних заходів у тій чи іншій мірі буде містити фактор адміністративного втручання і впливу на діяльність сільських товаровиробників та відходити від загально визнаних законів ринкового механізму господарювання. Проте в умовах воєнного стану певні елементи державного регулювання є припустимими і навіть необхідними, але за умов, що вони не будуть зачіпати інституціональні основи організації діяльності сільськогосподарських підприємств і спиратимуться на їх підтримку.

Вітчизняна та іноземна наука та передовий досвід протягом десятиліть відпрацювали ефективні механізми організації спільного використання сільськогосподарської техніки або надання відповідних агротехнологічних послуг як на кооперативних засадах, так і у різноманітних формах з залученням приватного капіталу. Як альтернативні варіанти можуть розглядатися: машинно-

технологічні станції, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, машинні кільця, прокат окремих агрегатів, залучення приватних власників технічних засобів тощо [7, 8]. Необхідно аналізувати та опрацьовувати різні варіанти розв'язання проблеми з урахуванням усіх особливостей кожного конкретного прифронтового або деокупованого регіону: рівня руйнації виробничого потенціалу та наявних можливостей і перспектив щодо його відновлення; особливостей спеціалізації сільськогосподарських підприємств; специфіки організації використання машинно-тракторного парку на різних земельних ділянках; рівня державного впливу і допомоги тощо.

На прифронтових і деокупованих територіях, де у сучасних умовах все ж таки є можливість організувати сільськогосподарське виробництво (зокрема рослинництво), у сільгосппідприємствах усіх організаційно-правових форм, незалежно від рівня концентрації їх виробничого потенціалу, необхідно провести інвентаризацію усіх наявних силових, робочих і допоміжних машин і знарядь, які ще можна залучити до господарського обігу. У цій роботі свою роль повинна виконати держава в особі галузевих органів управління обласних і районних військових адміністрацій, які мають для цього відповідні управлінські, організаційні, інформаційні та інші важелі, адже виконання такого складного комплексу заходів необхідно здійснювати на великій території, яка до того ж має специфічний правовий режим. При чому, ця робота у сучасних умовах повинна проводитись у безперервному (перманентному) режимі, бо щодня продовжує надходити інформація про обстріли і бомбардування сільськогосподарських підприємств у багатьох регіонах з усіма негативними наслідками.

Важливою складовою цієї роботи також є кваліфікована діагностика технічного стану засобів механізації, які мають перспективи бути залученим до виконання польових робіт у найближчий час. Це сприятиме ефективній організації та управлінню їх відновленням і ремонтами, полегшить формування портфелів замовлень та постачання запасних частин і витратних матеріалів, дозволить мобілізувати необхідні інженерно-технічні, управлінські та механізаторські кадри.

Висновки.

У сучасних умовах воєнного стану в Україні проблема технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників на прифронтових і деокупованих територіях виступає вирішальним фактором ведення ними виробничої діяльності як такої. Її розв'язання потребує розроблення і реалізації відповідних ефективних організаційних рішень на усіх рівнях управління галуззю – загально національному, регіональному, окремого підприємства. В умовах специфіки правового режиму цих територій та продовження активних бойових дій значно зростає роль держави в цих процесах як ініціатора, організатора виконання і координатора відповідних кроків.

Лише виважений системний підхід до реалізації комплексу запропонованих заходів, який враховує усі індивідуальні управлінські, техніко-технологічні, організаційно-економічні, соціальні та інші особливості, дасть змогу забезпечити поступове відновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, що розташовані на деокупованих і прифронтових територіях, як першооснови провадження ними виробничої діяльності.

Література:

1. Захарчук О.В. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України та їх модернізація. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 72-79.
2. Лупенко Ю.О., Захарчук О.В., Могилова М.М. Наукове забезпечення техніко-технологічного оновлення аграрного виробництва в Україні. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 5-12.
3. Іванишин В.В. Інноваційне забезпечення оновлення техніко-технологічної бази підприємств АПК. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 128-133.
4. Іванишин В.В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 350 с.
5. Захарчук О.В. Проблеми матеріально-технічного та інвестиційного

забезпечення сільгосппідприємств поглибилися внаслідок збройної агресії рф проти України. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/4127-problemy-materialno-tekhnichnoho-ta-investytsiynoho-zabezpechennya-silhosppidpryyemstv-pohlybylysya-vnaslidok-zbroynoyi-ahresiyi-rf-proty-ukrayiny-oleksandr-zakharchuk.html> (дата звернення: 20.06.2025).

6. Захарчук О.В. Роботу з повоєнного відновлення інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення агровиробництва України слід починати вже зараз. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/4134-robotu-z-povoyennoho-vidnovlennya-investytsiynoho-ta-materialno-tekhnichnoho-zabezpechennya-ahrovyrobnytstva-ukrayiny-slid-pochynaty-vzhe-zaraz-oleksandr-zakharchuk.html> (дата звернення: 20.06.2025).

7. Петров В.М. Історична роль машинно-тракторних станцій та перспективи їх розвитку в Україні. *Економіка АПК*. 2010. № 2. С. 102-107.

8. Петров В.М. Організація ефективної системи агротехнічного обслуговування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 25-28.

Abstract. *The problems of technical support of agricultural technologies in agricultural enterprises in frontline and deoccupied territories of Ukraine during the period of large-scale military aggression of the Russian Federation are studied. The features of agriculture as a sphere of material production and, accordingly, the specifics of the formation of machine and tractor parks of business entities are indicated. Measures to solve the problem at different levels of industry management are substantiated - national, regional, and individual enterprise. In the conditions of a shortage of means of mechanization of production processes, the expediency of using alternative forms of using agricultural machines and tools, proven by advanced domestic and foreign practice, such as machine-technological stations, service cooperatives, machine rings, involvement of private owners, is emphasized.*

Key words: *agricultural production, enterprise, machinery, front-line and deoccupied territories, technology, use of machines.*